

TfR

Tidsskrift for Rettsvitenskap 4–5/2001

Jens Ravnkilde:	Forsendelsesrisikoen for formueretlige påbud	613
Atle Johansen Rød:	Regnskapsmessige skjønsmarginer i rettslig belysning	636
Jens Elo Rytter:	En differensiert strategi for domstolsprøvelse af love	715
Tom Madell:	Caveat commune – en ny syn på kommunal verksamhet?	747
Kristoffer Aasebø:	Saklighetskrav til forretningsavtaler i et marked med rettslige etableringssperre	789
Anne Lise Kjær:	Europas rettskulturelle pluralisme: Grænser for den EU-retlige integrasjon?	870

Litteratur:

Ole-Martin Andreassen: Forbrytelser mot kreditorene. Straffeloven §§ 281, 284 og 285, s. 906
Kaare Bangert: 200 sømils fiskeriterritorium, s. 910. *Jens F. Bibow:* Inntektsregulering av kraft-
nettselskaper, s. 912. *Niklas Bruun og Jari Hellsten* (red.): Collective Agreement and
Competition in the EU. The Report of the COLCOM-project, s. 914. *Carl August Fleischer.*
Folkerett. 7. utgave, s. 922. *Carsten Henrichsen, Anette Storgaard og Jens Vedsted-Hansen*
(red.): Lovens Liv, s. 926. *Ulrich Huber:* Leistungsstörungen, bind I og II. Handbuch des
Schuldrechts, bind 9/1 og 9/2, s. 955. *Erling Johannes Husabø:* Straffansvarets periferi
Medverking, forsøk, førebuing, s. 964. *Michal Wiik Johansen, Knut-Brede Kaspersen, Åste
Marie Bergseng Skullerud:* Personopplysningsloven. Kommentartutgave, s. 974. *Jon Kihlman.*
Fel – Särskilt vid köp av lös och fast egendom, s. 977. *Asbjørn Kjønsstad, Jan Fridthjof Bernt,
Alice Kjellebold og Harald Hove:* Sosial trygghet og rettssikkerhet – under sosialtjenestelover
og barneverntjenesten. 2. utgave, s. 985. *Marie-Louise Larsson:* The Law of Environmental
Damage – Liability and Reparation, s. 990. *Eirik H. Vinje:* Tolking av garantier i forretnings-
forhold, s. 995. *Rüdiger Voigt:* Recht – Spielball der Politik? Rechtspolitikologie im Zeichen der
Globalisierung, s. 1000.

Ulf Hammer, i hans doktoravhandling fra 1999.² Det kan også være andre grunner til å foreta en revisjon av energiloven for å gjøre den best mulig tilpasset i forhold til de meget omfattende endringer som finner sted i kraftsektorens struktur og omgivelser. Bibows bok er et grundig, systematisk og veldokumentert bidrag til litteraturen om inntektsrammeregulering som fortjener å bli lest av alle som interesserer seg for dette feltet, også av dem som har ansvar for å vurdere revisjon av energiloven.

Einar Hope

Niklas Bruun og Jari Hellsten (red.): Collective Agreement and Competition in the EU. The Report of the COLCOM-project. DJÖF Publishing, København 2001. 226 s.

I en elegant exposé tecknar Axel Adlercreutz¹ 1993 med fin penna en bild av förhållandet mellan konkurrensrätten och arbetsrätten i England, Frankrike, Sverige, Tyskland och USA. Det sker i ett historiskt perspektiv. Den svåra och, särskilt i de anglosaxiska länderna, ofta plågsamma gränsdragningen diskuteras. För Englands del sammanfattar emellertid Axel Adlercreutz att «[A]rbetsrätten och konkurrensrätten har definitivt skilts åt» (s 5, författarens kursivering).² Axel Adlercreutz behandlar inte hur den framväxande EG-rätten ställer sig. Detta är inte förvånande. Vid den tidpunkt då Axel Adlercreutz tecknade sin bild fanns ingen anledning till det. Arbetsrätten och konkurrensrätten hade ännu inte kommit i kontakt med varandra i EG-rätten.

Nu har så skett. I några förhandsavgöranden har EG-domstolen besvarat frågor om kollektivavtalens förhållande till EG:s konkurrensrätt. Den bok som anmäls här behandlar dessa avgöranden.

² Ulf Hammer: Tilrettelegging av kraftmarkedet. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo 1999.

¹ Arbetsrätten och konkurrensrätten. Ingår i Studier i arbetsrätt tillägnade Tore Sigeman. Utgivna av Arbetsrättsliga Föreningen 1993.

² Sedan Axel Adlercreutz skrev har England 1998 fått en ny konkurrenslag som trädde i kraft under 2000. Lagen är avsedd att vara EG-konform. Adlercreutz' slutsats förblir därför riktig. Se om engelsk rätt i aktuellt hänseende en nationell rapport av Brian Bercusson i den bok som här anmäls.

Som undertiteln visar är boken resultatet av ett projekt.³ I detta har forskare från elva länder deltagit, alla EU-länder utom Irland, Grekland, Luxemburg och Portugal. Anledningen till att dessa inte deltagit anges vara dels tidsbrist dels projektets begränsade omfattning. En styrgrupp med professor Niklas Bruun som projektledare har lett projektet. Den finländske forskaren Jari Hellsten har varit assistent till Niklas Bruun. Hellsten har dels skrivit den finska rapporten i boken dels tillsammans med Niklas Bruun författat första delen av boken. Boken består av två delar. I den första delen analyserar Bruun och Hellsten den trilogi av rättsfall som givit upphov till boken, i fortsättningen för enkelhetens skulle kallade *Albany*-trilogin,⁴ samt senare praxis.⁵ Den andra delen innehåller elva nationella rapporter. För respektive land behandlar de temat «Collective Agreements and Competition Law». Norden representeras av Danmark (Ruth Nielsen), Finland (Jari Hellsten) och Sverige (Jonas Malmberg). Rapporterna framläggs i sin ursprungliga form utan något nämnvärt redigeringsarbete från utgivarnas sida. Rapporterna skiljer sig därför ganska mycket åt till längd och uppläggning. Längst – och mycket förtjänstfull – är den rapport som Jonas Malmberg skrivit om Sverige. De nationella rapporterna behandlas inte i denna anmälan.

Projektet uppställer tre frågor: (1) vilket är förhållandet mellan kollektivavtal och konkurrensrätt i gemenskapsrätten, (2) vilket är motsvarande förhållande i de studerade elva ländernas rättsordningar och (3) vilken kompetens har EG i detta hänseende? Syftet sägs vidare vara att befrämja den sociala dialogen inom EG i den mening som uttrycks i Rom-fördragets artiklar 139(1) och 140.

Den första frågeställningen är den som tilldrar sig störst intresse i texten av Bruun och Hellsten. Det är den som i huvudsak behandlas i denna anmälan. För att belysa den inleder de framställningen med en översikt av

³ Projektet initierades 1999 av den finska fackliga huvudorganisationen SAK (Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö/Finlands Fackförbunds Centralorganisation, FFC). Till projektet anslöt sig ett drygt tiotal fackliga huvudorganisationer i ytterligare sju länder. Även den europeiska fackliga sammanslutningen, ETUC, har bidragit. Den Europeiska Kommissionen var den huvudsakliga finansiären av projektet. Vad COLCOM i projektnamnet betyder förklaras inte någonstades i texten men torde vara en sammanställning av första leden av orden COL(lective) och COM(petition).

⁴ Fall C-67/96, *Albany v Stichting Bedrijfspensioenfonds Textielindustrie (Albany)*, (1999) ECR I-5751; förenat med fall C-115-117/97, *Brentjens' Handelsonderneming v Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Handel in Bouwmaterialien (Bretjens)*, (1999) ECR I-6025, och fall C-219/97 *Maatschappij Drijvende Bokken v Stichting Pensioenfonds voor de Vervoer- en Havenbedrijven (Drijvende Bokken)*, (1999) ECR I-6121.

⁵ C-222/98 *Hendrik van der Woude v Stichting Beatrixoord*, (2000) ECR I-7111, och förenade målen C-180 – 184/98, *Pavel Pavlov et al v Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten*, (2000) ECR I-6451.

EG:s konkurrensrätt. Detta sker i anslutning främst till en text av Braakman & Schröter.⁶ Framställningen gör därför inte anspråk på självständighet i egentlig mening. Den koncentrerar sig på aspekter i konkurrensrätten som författarna menar vara av särskild betydelse för en förståelse av *Albany*-trilogin. Den omfattar cirka 25 sidor. I ett följande kapitel presenteras den sociala dimensionen av EG-rätten och kollektivavtalets ställning före *Albany*-trilogin. Denna framställning har kunnat koncentreras till 3 sidor, främst därför att inte mycket finns att säga om kollektivavtal före *Albany*-trilogin!

Kapitel 3 innehåller kärnan i boken, en presentation av *Albany*-trilogin. Kapitlet omfattar ett femtiotal sidor. Detta medger en omfattande analys och diskussion. Trots omfattningen är texten ofta mycket koncentrerad. Den ställer i motsvarande grad höga krav på läsaren. Som skall framgå av hänvisningar nedan förekommer dock egendomligt nog dessutom ett stort antal upprepningar.

De faktiska situationer som EG-domstolen hade att bedöma i *Albany*-trilogin var i stort sett identiska. Enligt kollektivavtalen i respektive bransch i Nederländerna ansvarade en pensionsfond för tilläggs pensioner åt de anställda. Branschavtalen hade förklarats allmängiltiga, *erga omnes*. Arbetsgivarerna i målen ville frigöra sig från den pensionsfond som kollektivavtalet stipulerade. De ville på marknaden teckna avtal med samma eller bättre pensionsförmåner till lägre kostnad. De hävdade att den tvingande kollektivavtalsbestämmelsen stred mot Rom-fördragets konkurrensregler (artiklarna 81, ex 85, 82, ex 86, och 86, ex 90). De nederländska domstolarna ställde fyra frågor till EG-domstolen. Dessa frågor krävde kanske inte att domstolen tog ställning till om kollektivavtal har immunitet från konkurrensreglerna i Rom-fördraget. Författarna menar i vart fall att den frågan blev «*put by the Court itself*» (s 41, para 81, författarnas kursivering).

Ett stort antal aspekter på kollektivavtal kom att beröras av domstolen. En första fråga är om ett kollektivavtal skall betraktas som «enbart» ett avtal mellan arbetsgivarsidan och arbetstagarsidan? Kanske förhåller det sig så att avtalet, när det (som i *Albany*-trilogin) är slutet av en arbetsgivarorganisation eller av flera enskilda arbetsgivare, dessutom skall ses som ett avtal mellan näringsidkare (när arbetsgivarerna är näringsidkare)? Kollektivavtal innebär alltid konkurrensbegränsning, i *Albany*-trilogin i form av en monopolsituation för en pensionsfond. Arbetsgivarerna och även generaladvokaten framförde detta *agreement argument* om kollektivavtalet. Ur konkurrensrättslig synvinkel och rent ekonomisk synvinkel är det bärkraftigt nog. EG-domstolen tog emellertid uttryckligen avstånd från det. Domstolen vidgick visserligen att konkurrensbegränsning är ett inneboende element i kollektivavtal. «However, the social policy objectives pursued by such agreements would be seriously undermined if management and labour were

⁶ Braakman, A J, & Schröter, H R B, The Application of Articles 85 & 86 of the EC Treaty by National Courts in the Member States, European Commission, July 1997.

subject to Article 85(1) of the Treaty when seeking jointly to adopt measures to improve conditions of work and employment» (*Brentjens*, para 56). Författarna drar slutsatsen att ställningstagandet håller «the *negotiating* social partners outside of competition rules» (s 36, para 72, författarnas kursivering). Detta medför, säger författarna, att de inte är underkastade Kommissionens granskning av avtal i konkurrensärenden.

När domstolen väl klarat av detta *agreement argument* låg fältet öppet för en i arbetsrättsliga sammanhang traditionell behandling av kollektivavtalets förhållande till konkurrensrätten. Domstolen formulerar det test som kollektivavtalet måste underkastas för att undantagas från Rom-fördragets konkurrensregler som en fråga huruvida avtalets «nature and purpose» är sådana att de «justify its exclusion». Författarna diskuterar utförligt dessa två kriterier. Avtalets natur hänför sig enligt domstolen till att detta formellt fyller förutsättningarna för ett kollektivavtal, att det tillkommit genom kollektiva förhandlingar och att det ingåtts av representativa organisationer.⁷ Domstolen anger dock inga kriterier för vad som skall anses konstituera representativitet. Författarna bortser i fortsättningen från representativitetskravet vid diskussionen av *Albany*-trilogin. Skälet är att avtalen i *Albany*-trilogin förklarats allmängiltiga, *erga omnes*, och det därmed kan antas för givet att de avtalsslutande organisationerna var representativa. En kritisk läsare kan möjligen tycka att författarna här borde ha fört ett utförligare resonemang. Gäller immuniteten inte kollektivavtal där ena parten, eller bägge parter, inte är representativa? Författarna fäster däremot vikt vid att domstolen inte nämner proportionalitetsprincipen (utan «bara» avtalets natur och syfte). «According to this, it seems that the immunity test involves a priory no proportionality test in any other sense than that some factor of proportionality might be relevant within the framework of the test of nature and purpose of the provisions» (s 44, para 85; se även s 56 para 116 och s 78, para 168).

I fråga om avtalets syfte anger domstolen att ett system med tilläggs pension «seeks generally to guarantee a certain level of pension for all workers in that sector and therefore contributes directly to improving one of their working conditions, namely their remuneration» (*Brentjens*, para 60). Domstolen avstod från att diskutera den närmare avgränsningen av avtals-

⁷ Författarna noterar, not 111, att de engelska och franska versionerna av *Brentjens* skiljer sig åt språkligt och innehållsmässigt vad gäller ordet «representativ». Den franska versionen, som är den autentiska, talar om «les organisations représentatives» medan den engelska anger «negotiations between organisations representing employers and employees». Detta är, säger författarna, «clearly a translation error into English». Kanske, kanske inte! Ett studium av de olika språkliga versionerna visar att de latinska (italienska, portugisiska och spanska) följer den franska. De germanska (danska, nederländska, svenska och tyska) följer däremot den engelska (Sverige) eller undviker frågan genom att helt enkelt – som i den danska – enbart tala om «kollektive forhandlinger mellem arbejdsgiver- og arbejdstagerorganisationerne». En läsare kan tycka att författarna burde ha upplyst om detta.

ämnen som omfattas av immunitet. Av vikt är däremot, säger författarna, att domstolen inte begränsade ämnesområdet för immunitet till «good faith or to 'core subjects, such as wages and working conditions' or to those which 'do not directly affect third parties or markets' as the Advocate General did» (s 44, para 86). Författarna drar slutsatsen att även ämnen som bemanning och antagning av arbetstagare («manning and engagement», ibidem) faller inom immunitetsområdet.⁸ Något stöd för detta i *Albany*-trilogin anför författarna dock inte.

Hur omfattande är immuniteten? Med utgångspunkt i vissa formuleringsskillnader i några paragrafer i *Brentjens* diskuterar författarna två alternativ (s 45, para 89; se även s 78, para 168). Enligt det ena skulle ytterområdet för immuniteten avgöras av avtalsbestämmelsernas «social policy objectives». I sådant fall skulle Rom-fördragets artikel 136 och följande ytterst avgöra immunitetens omfattning. Om immuniteten däremot avser «conditions of work and employment» är den mera begränsad. Enligt författarna talar *Brentjens* för det förra alternativet och författarna gör ingen hemlighet av att de själva skulle föredra det alternativet. Samtidigt markerar de dock att frågan är öppen såväl i *Albany*-trilogin som i senare praxis.⁹ Ruth Nielsen ställer samma fråga och instämmer i att den ännu är öppen (s 115 f).

Hur motiverar domstolen kollektivavtalens immunitet? Det sker genom hänvisning till Rom-fördraget som sådant. Immuniteten följer av en tolkning av fördraget som är «both effective and consistent». Författarna menar att ett sådant tillvägagångssätt av domstolen är «rare» (s 41, para 81). Domstolen avstod från att, vilket generaladvokaten gjort, undersöka rättsläget i medlemsländerna, internationella instrument eller tidigare rättspraxis. Domstolen avstod också från att tillämpa resonemang av den typ som i USA betecknas «rule of reason» (s 43, not 113). Författarna menar att domstolen genom sitt tillvägagångssätt givit kollektivavtalens immunitet en särställning. Immuniteten baseras inte på en bestämd artikel i fördraget och ännu mindre på sekundärlagstiftning utan på fördragets allmänna uppbyggnad och syfte. Domstolen har nått sin ståndpunkt genom «a careful balance-making between the two competing areas of *acquis communautaire*» (s 45, para 88, författarnas kursivering), ehuru «without any clear guidance in the EC Treaty» (s 77, para 167). I sin tur föranleder detta författarna att beteckna *Albany*-trilogin som «a decision of the utmost importance of principle» (s 42, para 82). Medan konkurrensreglerna i fördraget har betrak-

⁸ I dansk rätt före *Albany*-trilogin förklarade en lägre instans en kollektivavtalsbestämmelse om rekrytering endast genom den offentliga arbetsförmedlingen stridande mot dansk konkurrensrätt. I högre instans, Ankenævnet, godtogs emellertid kollektivavtalsbestämmelsen om monopol för den offentliga arbetsförmedlingen. Detta avgörande har i sin tur angräpits av några bemanningsföretag. Se här till Ruth Nielsens danska rapport, s 109 ff.

⁹ Sid 55 och ff, para 113–118, med hänvisning till målen i not 5 ovan.

tats som fundamentala finns det anledning, säger författarna, att efter *Albany-trilogin* även betrakta fördragets regler om «social policy – collective agreements included – in relation to competition rules as *fundamental*» (ibidem, författarnas kursivering). Den sociala dimensionen «was afforded real appreciation, in fact equal to that of the *economic*» säger författarna i ett senare sammanhang där de aktuella avtalsbestämmelsernas ställning enligt artikel 86 (ex 90) EG behandlas (s 52 f, para 195). I sin iver blir författarna här kanske en aning känslomässiga.

På ett ställe anför författarna att den immunitet som domstolen gav kollektivavtalen i *Albany-trilogin* «[F]unctionally ... can be compared to block exemptions» (s 43, para 84; se även s 60, para 127). Kanske är en sådan tanke inte alldeles lyckad. Som författarna på samma ställe konstaterar innehåller gruppundantagen vanligen regler om under vilka villkor i enskilda fall som Kommissionen kan återkalla den förmånliga behandlingen enligt gruppundantaget. I *Albany-trilogin* saknas motsvarighet till sådan återkallelse. Bättre är att säga, som författarna senare gör (s 53, para 107), att immuniteten för kollektivavtal «is not subject to any margin of appreciation or application by the European Commission, as is inherent in individual or block exemptions under Article 81(3)(ex 85(3) EC. The collective agreements exclusion takes effect directly in relation to Article 81 (1(ex 85(1) EC.»

Samtidigt står det klart att immunitet för kollektivavtal inte kan vara obegränsad. Författarna betecknar immuniteten som «relative (or material)» (s 53, para 108, se även s 42, para 84). Underkännande av kollektivavtalsbestämmelser kan dock, säger författarna, ske «in practice only where a distortion of competition has been masked by a collective agreement» (s 54, para 108, se även s 42, para 83, s 43, para 84, och s 78, para 168). Inte desto mindre menar författarna, kanske inte alldeles konsekvent, att kollektivavtal av den typ som förelåg i *Albany-trilogin*, dvs «sectoral collective agreements», «are *a priori* excluded from competition rules» (s 53, para 106, författarnas kursivering). Senare (s 77, para 168) anges rentav att «the Court concluded that collective agreements fall *a priori* outside competition rules» (*Brentjens*, paragraf 57; författarnas kursivering). Detta är felaktigt. Domstolen uttalar ingalunda någon sådan *a priori* verkan på det angivna stället. Tvärtom förhåller det sig så, som författarna utförligt diskuterar, att bestämmelser i kollektivavtal skall uppfylla bestämda krav för att erhålla immunitet. Kanske kan man däremot säga att domstolens ställningstagande i *Albany-trilogin* innebär att kollektivavtal *prima facie* «are excluded from competition rules».

Bland annat till följd av att immuniteten har denna karaktär föreligger ingen skyldighet för avtalsparterna att underrätta Kommissionen om avtalet. Inte i något av de elva länder som studeras finns för övrigt en sådan skyldighet (s 66, para 137, jfr s 42, para 83). Generaladvokaten i *Albany-trilogin* föreslog en sådan skyldighet. EG-domstolen förbigick detta förslag med tystnad. Förslaget skulle, om det förverkligats, ha medfört ett uppseendeväckande nytt inslag i europeiska arbetsmarknadsrelationer.

Vilka kollektivavtal åtnjuter immunitet? *Albany*-trilogin avser «sectoral agreements», dvs rikstäckande avtal i en viss bransch. Författarna ställer frågan om immuniteten omfattar även «interprofessional, enterprise or even rival sectoral agreements» (s 54, para 111). Eftersom immuniteten hänför sig till arbetsmarknadsparter som förhandlar med varandra omfattas «naturally also ... other than sectoral social partners, i.e. interprofessional organisations» (ibidem). Lika självklart är det att gränsöverskridande avtal på europeisk nivå också omfattas, både avtal omfattande en bransch och flera branscher. Författarna synes mena att även företagsavtal omfattas men tankegången är svår att följa av språkliga skäl (ibidem). Vad gäller konkurrerande branschavtal ställer sig författarna tveksamma eftersom dessa «may present case-related features that do not fit especially well into the framework of Albany or Brentjens» (ibidem).

I kapitel 4 (och det avslutande kapitel 5) analyserar författarna hur de elva studerade länderna förhåller sig till arbetsrätten och konkurrensrätten. Författarna menar att, trots att länderna uppvisar stor variation, en uppdelning på tre grupper kan göras. I den nordiska gruppen finns i konkurrenslagstiftningen ett uttryckligt stadgande som – förenklat uttryckt – undantar arbetsrätten. Mest omfattande synes immuniteten vara i Finland. I kontinentaleuropa saknas en motsvarande bestämmelse. Där finns emellertid konstitutionellt skydd för kollektiva förhandlingar som kan utgöra bas för undantag. Den anglosaxiska traditionen, slutligen, innebär att konkurrensrätten «in principle applies to the entire sphere of labour law and explicit exceptions have been rather weak» (s 79, para 174).¹⁰ När författarna sammanställer dessa iakttagelser av den europeiska scenen och bedömningsen i *Albany*-trilogin menar de att «we can say that the Court actually adopted a 'Nordic solution'» (s 79, para 176). Kanske! Som författarna påpekar gång efter annan har domstolen i *Albany*-trilogin dock baserat immuniteten för kollektivavtal på Rom-fördraget i dess helhet, dvs på den grundläggande konstitutionen för EG. Är det då inte mera rättvisande att säga att domstolen «adopted a Continental European solution»?

Författarna behandlar åtskilliga ytterligare frågor. Som ett exempel kan nämnas begreppet «undertaking» och dess tillämpning på arbetsmarknadsorganisationer. Ett annat avser frågor rörande kollektivavtal som inte uppfyller «the inter-state criterion» i EG:s konkurrensrätt (s 59, para 123, jfr s 9, para 13). Ett tredje avser tillämpningen av artikel 86(ex 90) EG, dvs att fonderna hade monopolställning enligt kollektivavtalen. Här bröt EG-domstolen ny mark, enligt författarna (s 50 ff, avsnitt 3.7). Dessa frågor måste av utrymmesskäl förbigås här.

¹⁰ Omdömet är korrekt i ett historiskt perspektiv. En blick på Brian Bercussons rapport i boken om engelsk rätt skulle dock här varit på sin plats och föranlett en annan formulering.

Som angivits inledningsvis är denna bok resultatet av initiativ tagna av fackföreningar. Det är tydligt att fackföreningar har stort intresse av att kollektivavtalen ges största möjliga immunitet. Det är vidare tydligt att författarna med stor entusiasm hälsar utgången i *Albany*-trilogin. De som dristar sig att kritisera *Albany*-trilogin eller försöker begränsa dess omfattning får finna sig i en tämligen hastig halshuggning (se tex s 44, para 88, eller s 46, not 115). Allt detta kan leda till frågan om läsaren har anledning att tycka att författarna är partiska, rentav ensidiga? Svaret är ett tämligen bestämt nej. Det är visserligen sant att ingen läsare kan undgå att märka var författarnas personliga sympatier befinner sig. Det är stor skillnad mellan det skrivsätt som Bruun och Hellsten använder i del ett och de nyktra, opersonligt formulerade, utredningarna i de nationella rapporterna i del två av boken. Samtidigt är det dock så att resonemangen är utförliga och ofta redovisar synpunkter som inte stämmer överens med författarnas åsikter. Detta är inte en partsinlaga, inte en debattbok. Detta är en rättsvetenskaplig bok!

Slutsynpunkt? Bruun och Hellsten har skrivit en högst stimulerande text. De gör det med stor inlevelse och på ett medryckande sätt. Deras resonemang synes genomgående goda och hållbara. Avdelningen 2 med de nationella rapporterna är synnerligen värdefull som kunskapskälla och referens. Kritiska synpunkter? Jo, sådana kan visst framföras. Det torde dock mest sammanhånga med att författarna kanske är alltför entusiastiska i sin beundran av *Albany*-trilogin. Av det skälet är de lätt vägande. De sammanhänger också, och det är allvarigare, med det engelska språkbruket. En ordentlig språkgranskning hade varit på sin plats. Så hade en begränsning av antalet upprepningar.

Avslutningsvis detta. Författarna ser *Albany*-trilogin som «a fundamental decision on the interpretation of the Treaty» (s 54, para 109) och «a decision of the utmost importance of principle» (s 42, para 82). Trilogin är, menar författarna, «a bridge over a gap of 40 years in the Treaty itself (s 54, para 109, se även s 41 para 81). Författarna menar sammanfattningsvis att det vore lämpligt «to enshrine *Albany*, *Brentjens* and *Drijvende Bokken* in the text of the Treaty by a 'collective agreements exclusion'» (s 80, para 182) Ord och inga visor!

Reinhold Fahlbeck